

LBRIS

We know
books

DANIELA POPA

*TEMATICA ȚĂRĂNIMII
ÎN JURNALISTICA
LUI EMINESCU*

Editura

Petale Sorise

Nojorid, 2023

5. Călinescu, George, *Opera lui Mihai Eminescu*, Editura Hyperion, Chișinău, 1993;
6. Călinescu, George, *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura Semne, București, 2004;
7. Coteanu, Ion, *Stilistica funcțională a limbii române*, Editura Academiei, București, 1993;
8. Del Conte, Rosa, *Dizionario universale della letteratura contemporanea*, Roma, 1960;
9. Dragomirescu, Gh. N., *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1975;
10. Ibrăileanu, Garabet, *Mihai Eminescu, studii și articole*, ediție îngrijită, prefață, note bibliografice de Mihai Drăgan, Editura Junimea, Iași, 1974;
11. Iorga, Nicolae, *O nouă epocă de cultură*, ediția a doua, studiu introductiv și ediție de Valeriu Râpeanu, Editura Fundației *România de Măine*, București, 2007;
12. Lovinescu, Eugen, *Istoria civilizației române moderne*, ediție și studiu introductiv de Z. Ornea, Editura Minerva, București, 1997;
13. Maiorescu, Titu, *Critice*, ediție îngrijită și tabel cronologic de Domnica Filimon, Editura Minerva, 1973;
14. Parfene, Constantin, *Mihai Eminescu, note privind stilul publicisticii*, Editura Cutia Pandorei, Vaslui, 2000;
15. Râpeanu, Valeriu, *O istorie a presei românești. De la M. Kogălniceanu la N. Iorga*, ediția a doua revăzută și adăugită, Editura Fundației *România de Măine*, București, 2008;
16. Țone, Nicolae, *Eminescu al nostru*, Editura Vinea, București, 1994;
17. Vatamaniuc, D., *Publicistica lui Eminescu, 1877 – 1883, 1888 – 1889*, Editura Minerva, București, 1996.

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
I. Contextul social – istoric al perioadei	9
II. Ziaristul Eminescu.....	17
a) Redactorul Eminescu	17
b) Teme în ziaristica eminesciană	25
c) Limbajul redactorului Eminescu	37
III. Țărănimea în ziaristica eminesciană.....	47
a) Țărănimea – baza statului de drept.....	49
b) Țăranul și economia	53
c) Țăranul și administrația	59
d) Țăranul și învățământul	63
IV. Actualitatea ziaristicii eminesciene.....	67
Concluzii.....	71
Bibliografie.....	75

care ar dori să cunoască modul în care erau tratate diversele probleme în acele vremuri tulburi de sfârșit de secol XIX.

Considerăm astfel că lucrarea de față încearcă să dea și un răspuns cerut chiar de situația actuală a țăranilor, nu numai de interesul pur științific al scrierilor gazetărești eminesciene. Luând în considerare importanța acestei secvențe din seria jurnalistică eminesciană și faptul că țărănimea este clasa de bază a statului românesc în concepția sa, credem că lucrarea de față va aduce elemente noi în perspectiva cercetării scrierilor gazetărești eminesciene, precum și elemente de interes în ceea ce privește situarea omului Eminescu în cadrul realității sociale căreia i-a fost contemporan.

I.

CONTEXTUL SOCIAL – ISTORIC AL PERIOADEI

Perioada în care Eminescu își petrece scurta viață (atât de scurtă, dar atât de împlinită din punct de vedere artistic) este perioada de făurire a României Moderne. Anii 1859 – 1866 reprezintă momentele centrale în jurul cărora se dezvoltă politica României Moderne, la acea dată existând deja cadrul instituțional și climatul intelectual necesare.

Unirea Moldovei cu Țara Românească și asigurarea independenței Principatelor Unite, reformele lui Alexandru Ioan Cuza, punerea bazelor politicii interne a României prin adoptarea Constituției în 1866, accesarea la tron a unei noi dinastii – ramura Sigmaringen a familiei Hohenzollern, legiferarea principiilor de guvernare a țării și apariția concepțiilor ce vor domina scena politică a statului modern – liberalismul și conservatorismul – reprezintă coordonatele esențiale ale vieții social – politice în care Mihai Eminescu trăiește și își desfășoară activitatea.

Reformele lui Cuza sunt o parte foarte importantă a contextului politic de la jumătatea secolului al XIX-lea. Noul domnitor al Principatelor Unite nu făcea parte dintre familiile de mari boieri, deși descindea dintr-o familie de dregători cu posturi importante în administrația centrală și locală din Moldova. Cuza organizează un sistem politic modern ce capătă treptat formă palpabilă. Sunt create instituțiile statului național, se înlocuiește structura bazată pe monopolul de putere al clasei boierilor. Domnitorul dorește să aducă schimbări fundamentale în organizarea socială, economică și politică a țării.

Nemulțumit de faptul că Adunarea Legiuitoare nu accepta programul său – se împotrivesc moșierii la apariția legii împroprietăririi țăranilor, Cuza o dizolvă la 2/14 mai 1864 și promulgă apoi un nou document cu caracter constituțional (*Statutul Dezvoltator al Convenției de la Paris*). Încearcă, în toată perioada domniei sale, să reorganizeze statul, promulgând legi foarte importante: legea secularizării averilor mănăstirești, legea rurală, o nouă lege electorală, legea învățământului etc.

Alexandru Ioan Cuza acordă o atenție deosebită sistemului juridic, reorganizându-l conform cerințelor unui stat european. În anul 1864 promulgă un nou cod civil, care asigură individului libertatea personală, garantează egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii și apără proprietatea privată.

Pentru a-și păstra averile de-a lungul timpului, mulți dintre boieri și chiar dintre domnitori închină mănăstirile sau bisericile ridicate / înzestrate de ei fie unei patriarhii (cum ar fi Alexandria, Ierusalim, Constantinopol sau Antiohia), fie unei mari mănăstiri din Orientul creștin sau din restul Peninsulei Balcanice. Aceste lăcașuri erau nevoite să plătească purtarea de grijă a forurilor superioare o parte din veniturile prisositoare. Legea secularizării averilor mănăstirești, promulgată în 1863, transferă suprafețele agricole deținute de mănăstiri sub controlul statului.

Prin noul Statut se sporesc drepturile puterii executive în detrimentul celor legislative, se modifică sistemul de alegere: „noua lege electorală era, în genere, tot de caracter cenzitar, așadar condiționând dreptul de vot de impozitul plătit, deci de avere și de venit; dar censul era mult mai scăzut față de cel prevăzut prin Convenția de la Paris, ceea ce însemna o sporire importantă atât a numărului alegătorilor, cât și a eligibililor.”¹

¹ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Albatros, București, 1971, pp. 559-560

La 14/26 august 1864 este promulgată legea rurală. Țăranii sunt împroprietăriți cu pământ și se desființează claca, context foarte important pentru tema pe care o dezbatem.

După ce abdică domnitorul Alexandru Ioan Cuza, în 1866 este ales de divanurile ad-hoc un principe străin – Carol de Hohenzollern Sigmaringen.

Adoptarea Constituției de către Adunarea Constituantă la data de 29 iunie/11 iulie 1866 și promulgarea ei de Carol I a creat cadrul pentru noua desfășurare a vieții politice moderne. Constituția de la 1866 este, în fapt, un document liberal. Aceasta limitează prerogativele domnitorului la cele ale unui monarh constituțional, stabilește în detaliu drepturile și libertățile cetățenilor (acestora garantându-li-se egalitatea în fața legii), libertatea deplină a conștiinței (ca și când ar putea un document să ofere oamenilor proprietatea asupra gândurilor și sentimentelor personale), precum și libertatea presei și aceea de a organiza întruniri publice, ca și multe altele. În ceea ce privește presa, schimbul liber de idei la care aceasta are dreptul creează cadrul optim pentru formarea unei opinii publice democratice.

Referitor la clasa socială pe care o luăm în discuție, țăranimea, Constituția garantează proprietarilor dreptul deplin la posesiune, „declarând proprietatea sacră și inviolabilă și promițând ca exproprierea să se facă doar pentru utilitate publică. Scopul principal al acestor prevederi era de a proteja marile moșii împotriva oricărei noi reforme agrare, deși articolul 20 al Constituției stipula că pământul acordat țăranilor prin legea agrară din 1864 nu trebuie atins”.² Constituția din 1866 are corespondență în constituțiile liberale europene.

² Mihai Bărbulescu, prof. univ., Dennis Deletant, prof. univ. dr., Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Editura Enciclopedică, București, 1998, p. 385

Ceea ce ne interesează în mod special la această Constituție este consecința pe care o are în cadrul formării vieții social – politice românești, mai ales că urmările adoptării acesteia sunt de multe ori, uneori virulent, contestate de Eminescu. Ne referim la faptul că acest document era unul burghez, iar România deținea doar o slabă burghezie. În vârful piramidei sociale se situează marea boierime, iar baza o constituie țărănimea, adică 80% din populație, care are doar o mică experiență politică. Nu exista „opinia publică educată și o populație formată din cetățeni cu experiență, capabili să facă mecanismul politic sofisticat prezentat în Constituție să funcționeze”.³

Referindu-ne la partidele politice, acestea erau două: Partidul Național Liberal și Partidul Conservator. Liberalii au tendința și dorința de a imita Occidentul, iar acest fapt este vizibil atât în modul de guvernare, cât și în elaborarea noului cod de legi. Conservatorii merg într-o altă direcție, aceea a păstrării tradiției României ca țară agricolă și aceea a menținerii structurilor sociale, precum și a valorilor culturale tradiționale. Conservatorii continuă să reprezinte pe marii moșieri, iar liberalii pe cei din clasa de mijloc. Din mâinile marilor moșieri, proprietatea trece în cele ale clasei de mijloc. Deoarece clasele sociale sunt în continuă schimbare, transformare, nici granițele dintre cele două partide nu sunt foarte bine definite. Astfel, burghezia care începe să acumuleze moșii, preia odată cu acestea și ceva din modalitatea de comportare a marilor moșieri conservatori, iar cei ce pierd aceste proprietăți preiau rolurile burgheziei, prin pătrunderea în aparatul birocratic.

Deoarece o mare parte a populației României este exclusă de la procesul politic, recte țărănimea, aceasta nu poate influența

³ *ibidem*, p. 386

în mod decisiv soarta României și, implicit, soarta proprie. La fel de slab reprezentată în viața politică este și clasa muncitoare urbană.

Pentru a rezolva problemele sociale și pe cele economice, regele alternează partidele la putere – pe cel liberal și pe cel conservator, menținându-și astfel influența asupra actului guvernării. Între 1878 – 1888 liberalii domină viața politică, fapt unic în istoria politică a României de până atunci, iar acest lucru duce la o oarecare stabilitate politică a țării.

Un grup de tineri de la Iași, școliți în țările Europei, este primul care reacționează la aceste tendințe contrare, aduse uneori la extrem de partidele politice. Aceștia doresc să ridice nivelul intelectual și cultural al românilor, iar împrumuturile din Occident să nu mai fie fără discernământ, ci să vină pe un fond național stabil. Astfel, în 1863, acești tineri înființează societatea *Junimea*, societate din care va face parte și Mihai Eminescu.

Condusă de Titu Maiorescu, personalitate marcantă a timpului său (și nu numai) și de Petre Carp, Vasile Pogor, Teodor Rosetti și însoțiți de mari personalități ale culturii române care se alătură mai târziu, cum ar fi: A. D. Xenopol, Vasile Conta, Ion Creangă, I. L. Caragiale (ca să-i numim doar pe cei mari mari dintre cei mari) și, bineînțeles, Mihai Eminescu, societatea *Junimea* are un rol fundamental în viața culturală românească de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Titu Maiorescu este cel care rezumă starea de fapt a vieții sociale din acele timpuri, prin enunțarea teoriei *formelor fără fond*: „Al doilea adevăr, și cel mai însemnat, de care trebuie să ne pătrundem, este acesta: forma fără fond nu numai că nu aduce niciun folos, dar este de-a dreptul stricătioasă, fiindcă nimicește un mijloc puternic de cultură. Și, prin urmare, vom zice: este mai bine să nu facem o școală deloc decât să facem o școală rea, mai bine să nu facem o pinacotecă

deloc, decât să o facem lipsită de artă frumoasă; mai bine să nu facem deloc statutele, organizarea, membrii onoranți și neonoranți ai unei asociațiuni, decât să le facem fără ca spiritul propriu de asociere să se fi manifestat cu siguranță în persoanele ce o compun; mai bine să nu facem deloc academii, cu secțiunile lor, cu ședințele solemne, cu discursurile de recepțiune, cu analele pentru elaborate, decât să le facem toate acestea fără maturitatea științifică ce singură le dă rațiunea de a fi”.⁴ Pentru Titu Maiorescu nu există decât două clase sociale: moșierimea și țărănimea, ignorând total burghezia. El a fost cel care a observat și a semnalat faptul că „forme culturale și politice fuseseră importate și pur și simplu grefate pe obiceiurile ancestrale și viața spirituală patriarhală a marii mase a populației”.⁵ Pentru că România nu avea o burghezie bine definită, Maiorescu consideră că nu poate fi eficient sistemul constituțional.

Junimiștii, printre care și cel care face subiectul tezei noastre, sunt incisivi și au proprietatea ideilor. Ei încearcă o ridicare prin cultură a populației care nu are prea multe drepturi, urmăresc neatârarea intelectuală a românilor și crearea și impunerea valorilor naționale.

În ceea ce privește viața socială și economică a românilor de sfârșit de secol XIX, populația începe să sporească și crește populația urbană, creându-se bazele unei infrastructuri economice moderne. Cu tot avântul luat de orașe, populația majoritară continuă să locuiască la sate, iar agricultura reprezintă baza economiei, cei care o practică – țărănimea – rămânând la nivelul avut în secolul al XVIII-lea. Sărăcia este în floare, mortalitatea

⁴ Titu Maiorescu, *În contra direcției de astăzi în cultura română*, în *Critice*, ediție îngrijită și tabel cronologic de Domnica Filimon, Editura Minerva, 1973, p. 153

⁵ Mihai Bărbulescu, prof. univ. dr., Dennis Deletant, prof. univ. dr., Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *op. cit.*, p. 391

ridicată, din pricina modului precar de hrănire, a lipsei condițiilor sanitare și a asistenței sociale cvasi-inexistente. În articolul *Evoluția spiritului critic. Critica socială extremă: Eminescu*, Garabet Ibrăileanu notează: „Clasele însă care au suferit economicește pe urma acestei nouă stări de lucruri, căzând în mizerie, și fără ca organizarea politică, care le-ar fi fost favorabilă, să le aducă vreun folos, căci nu știau să se folosească de ea, au fost: țărănimea, răzeșii și meseriașii. Țărănimea, neputându-se desființa, a căzut într-o mizerie din ce în ce mai mare; răzeșii au fost ruinați și în mare parte distruși”.⁶ Are loc și dispariția formală a clasei marilor boieri, al căror loc este luat de arendași: „Arendașul tipic era de origine rurală, dar avea puțin de-a face direct cu agricultura. Inițial era un cămătar, proprietarul unui mic magazin sau un agent care se ocupa cu achiziționarea și vânzarea de grâne, care a acumulat capital și l-a investit în pământ. Prin ocupația sa inițială, prin temperament și lipsa de respect pentru tradițiile rurale, el era principalul aliat al burgheziei la sate”.⁷

Cea mai mare dezvoltare o cunoaște clasa de mijloc, formată din negustori și industriași, funcționari și practicanți ai profesiilor libere.

Cu toate acestea, majoritatea populației trăiește din agricultură, iar țărani sunt direct responsabili pentru producție, dar utilizează metode și unelte tradiționale de cultivare a pământului, tară ce rămâne vizibilă în unele locuri până în zilele noastre. În anul 1864 au loc reforme agrare prin care li se acordă țăranilor dreptul la proprietate asupra pământului pe care obișnuiau să-l lucreze pentru boierii lor, obținând astfel libertate

⁶ Garabet Ibrăileanu, *Mihai Eminescu, studii și articole*, ediție îngrijită, prefață, note și bibliografie de Mihai Drăgan, Editura Junimea, Iași, 1974, p. 41.

⁷ Mihai Bărbulescu, prof. univ. dr., Dennis Deletant, prof. univ. dr., Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *op. cit.*, p. 401

economică. Dar aceștia nu reușesc să se transforme într-o clasă de țărani cu proprietăți mici și prospere, care să susțină viața economică și socială a țării.

Construindu-se primele linii de cale ferată între 1869 - 1875, se reduc costurile de transport ale cerealelor și începe exportul direct al grânelor către Europa Centrală. În anii 1920 România se află pe locul 4 în lume ca exportator de grâu. Acest avânt ar fi trebuit să se cunoască și în modul de trai al țăranimii, lucru care nu se întâmplă.

Garabet Ibrăileanu notează, încercând să explice atitudinea poetului față de starea de fapt din societate: „Aceste interese, ale țăranimii, ale răzeșilor, ale meseriașilor (foarte puțin ale născândului proletariat intelectual), și de loc invidia vorbesc în critica socială a lui Eminescu. «Reacționarismul» ca și «antistrăinismul» lui Eminescu, la aceste interese se reduce!”⁸.

Sperând că am reușit să creionăm tabloul de ansamblu în cadrul căruia trăiește și scrie jurnalistul – poet Mihai Eminescu, vom continua cu realizarea profilului ziaristic eminescian.

⁸ Garabet Ibrăileanu, *op. cit.*, ediție îngrijită, prefață, note și bibliografie de Mihai Drăgan, Editura Junimea, Iași, 1974, p. 42

II. ZIARISTUL EMINESCU

a) Redactorul Eminescu

Vom da curs trecerii în revistă a activității ziaristice a lui Mihai Eminescu și a modului în care diverși critici literari văd această activitate, începând cu o ordonare cronologică a ziaristicii eminesciene. În anul 1870, anul debutului său strălucit în *Convorbiri Literare* prin publicarea primei poezii, Eminescu scrie articole de politică națională la *Federațiunea* din Pesta și la *Albina* articolul *O scriere critică*, apărut în cursul a două numere. În primele articole menționate apăra drepturile românilor transilvăneni care erau oprimați de Regimul Austro-Ungar, situându-se „în plină actualitate istorică”.⁹ În articolele publicate în *Albina* ia apărarea lui Aron Pumnul.

Din anul 1876 începe să publice într-o gazetă din Iași, intitulată *Curierul de Iași*, fiind redactor – administrator și corector; această îndeletnicire umilă și prost retribuită fiind oferită de Junimiști. Cu toate că această gazetă nu este decât un buletin al publicațiilor Curții de Apel din Iași, Eminescu se ocupă de toate domeniile: face cronică politică, economică, teatrală, literară și pe celelalte. Referitor la această perioadă a gazetăriei eminesciene, Gh. Bulgăr notează în lucrarea sa, *Eminescu –*

⁹ Gheorghe Bulgăr, *Eminescu – coordonate istorice și stilistice ale operei*, Editura Junimea, Iași, 1980, p. 43